

Üçüncü Taraf Müdahale Yöntemleri

Ron Fisher

Üçüncü Taraf Müdahale Yöntemleri

Ron Fisher

Royal Roads University, Victoria, Kanada'da Kriz Analizi ve Yönetimi dalında görev yapan Profesör **Ron Fisher**, Saskatchewan Üniversitesi'nden psikoloji dalında i B.A. Hon. ve M.A., Michigan Üniversitesi'nde sosyal psikoloji alanında Ph.D. yaptı. Kriz yönetimi konusunda bir çok kurum ve uluslararası kuruluşa eğitim ve danışmanlık hizmeti verdi. Güncel ilgi alanları üçüncü taraf müdahalesi, interaktif kriz çözümlemesi ve etnopolitik durumlarda barışma.

The Berghof Handbook for Conflict Transformation
July 2001 © Berghof Research Center for Constructive Conflict Management
ISSN 1616-2544

Ron Fisher'in Friedrich Naumann vakfı tarafından tercüme edilen makalesi „Concepts and Strategies of Third-Party Intervention“ Berghof Handbook for Conflict Transformation'da yayınlanmıştır.

Friedrich Naumann vakfına tercüme için teşekkür ederiz. Friedrich Naumann vakfı belirlenen makaleyi 2002 yılında „Krizlerin Önlenmesi ve Yönetimi“ seminerin dalında çevirmişti.

...

II. Aracılık

II.1 Tanımlama ve İfade

Günümüzde literatürde aracılığın binlerce tanımlamasını bulabilirsiniz. Ama hepsi belli başlı ortak özelliklerde birleşir. Kısacası: Aracılık, genelde uzman ve tarafsız bir aracının kriz taraflarınca tartışılan ana noktalarda, görüşme sonucunda varılan ve ortak onay alacak bir uzlaşmayı sağlama amacıyla müdahalesi olarak görülmektedir. Bu bağlamda aracılık temelde barışçıl, zorlayıcı ve bağlayıcı olmayan, sözkonusu tarafların tamamen gönüllü olarak kabul ettikleri ve aynı zamanda anlaşmanın özü üzerine denetim sahibi oldukları bir kriz yönetim yaklaşımıdır. Bu demektir ki, aracılık öncelikle göreve yönelik, tarafların ortak bir sorununu çözmeyi hedefleyen bir yöntemdir. Genelde tarafların birbirleriyle olan sosyal ilişkilerinin tabiatıyla doğrudan ilgili değildir. Aracılık, ikili ilişkilerde olan anlaşmazlıkları ele alabilir ama, çok taraflı görüşmelerde olduğu gibi, ikiden fazla taraf da söz konusu olabilmektedir. İkiden fazla tarafın sözkonusu olduğu durumların karmaşıklığı ve zorluğu aracılık alanında kuramsal ve ampirik açıdan henüz yeni konu edilmeye başlandı.

Sosyal krizler insanlık deneyiminin her zaman varolan bir parçası olduğu için aracılığa, sosyal işleyişin her alanında ve geçmişte ve bugün bütün toplumlarda rastlanması pek şaşırtıcı değildir. Christopher Moore'un kapsamlı ama titiz aracılığın tarihi çalışmasına göre (1996) bu şekilde üçüncü taraf müdahalesi dünyanın her bölgesinde neredeyse bütün kültürlerde ve kayıtlara geçen tarihin her aşamasında kullanıldı. Dini liderler, toplumun saygın şahsiyetleri, ve kimi zaman özel aracılardan hepsi kendi toplumlarında mevcut ve yıkıcı potansiyele sahip anlaşmazlıkları giderme çabalarında aracı rolünü oynadılar. Aracılığın seküler Batı toplumlarında güncel uygulamasına baktığımızda bu rol kişiler arası her durumda uygun görülür: Ayrılan eşlerin boşanma ve velayet sorunlarından iş yeri üzüntüleri ve sorunlarına, okul bahçelerindeki kavgalardan ev sahibi-kiracı problemlerine, tüketici sorunlarından firma yöneticilerinin firma içi sorunlarına kadar.

Gruplar arası durumda birlik yönetimi aracılığının kurumsal tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Komün düzeyinde, ırkçı ve komşuluk ilişkilerinde üçüncü taraf müdahalesi ise, daha yeni bir olgudur. Çok taraflı, çevresel, düzenleyici ve kamu yönetimi anlaşmazlıklarında aracılık da kuram ve uygulamada giderek büyüyen bir alandır. Anlaşmazlık Çözümünde Alternatif Yaklaşım mahkemelerde, ceza davalarında olduğu gibi yasal konularda da aracılığı suçlu-mağdur barışma programıyla gündeme getirir. Bütün bu girişimler, geleneksel ve genelde otoriter ya da tartışmalı kriz yönetim yöntemleri yerine problem çözümüne tarafların bir şekilde katıldığı yaklaşımlara güveniyorlar....

Uluslararası ilişkilerde aracılık, yine uzunca bir geçmişe sahip ve ulus-devlet modeline koşut olarak giderek artan şekilde kullanıldı. Diplomatik uygulamacılar aracılığı artık günlük işlerinin bir parçası olarak görüyorlar. Aracılık uygulaması üzerine yazılan ilk araştırmalar bu insanların şahsi deneyim ve bilginliklerinin büyük kanıtlarıdır. Bu alanda uluslararası aracılık çoğu zaman bir devletin, yerel bir teşkilatın ya da Birleşmiş Milletler'in, ki bu son iki durum 20. yüzyılın ikinci yarısında giderek yaygınlaştı, resmi bir temsilcisi tarafından gerçekleştirilir.

Uluslararası aracılıkta saygın şahsiyetlerin ve dini aracılardan da önemi giderek artıyor. ABD eski Başkanı Jimmy Carter'in bu alandaki çalışmaları ve Quaker'lerin sessiz ve resmi olmayan diplomasisi bunun birer iyi örneğidir.

Siyasi alanda uluslararası aracılık, şiddet olgulu kriz yaşayan toplumların orta ve taban düzeyinde olan bir çok aktörün aracı etkinliklerince tamamlanıyor. Bunların çabaları iyi belgelenmemiş olmasına

rağmen, diğer aktörlerin yanısıra orta düzeyde bulunan temsilcilerin, sivil toplum örgütleri personelinin ve barış sağlama misyonlarındaki askeri subayların geniş bir yelpazede bulunan aracı etkinlikleri olduğu açıkça ortadadır. Savaş bölgelerinde ya da yeniden yapılanma ya da daha başka toplumsal değişim süreçleri geçiren alanlarda çalıştıkları için bu bireyler, birbirlerini düşman olarak görmeye devam eden karşıt grup temsilcileri arasında işbirliği ve problem çözücü yaklaşımları geliştirmek için örgütsel rollerini kullanıyorlar.

Misyon ya da örgüt hedeflerini belirlemek için gerekli ayarlamaları görüşmenin yanısıra bu uygulamacılar çoğu zaman ateşkesin devamını sağlamak, sığınmacılara insani yardımda bulunmak ya da hassas nüfus kesimlerine sağlık hizmetleri sunmaktan ibaret kendi görevlerini yerine getirmek için de değişik taraflara aracılık yapmak zorunda kaldıklarını görüyorlar. Etnopolitik krizlerin günümüzdeki durumu ve uluslararası toplumun buna yanıtı üçüncü taraf müdahalesinin bir şekli olan aracılık kuramı ve uygulamasıyla ilgili yeni soruları ve beklentileri gündeme getirdi.

Üçüncü taraflar kim oldukları ve üçlü pazarlık durumuna hangi sıfatlar ve çıkarlarla katıldıklarını dikkatlice düşünmelidirler. Aracıların özelliği, diğer iki tarafla aynı kimliğe sahip olmamaları ve tartışmada hiçbir dolaysız çıkarlarının bulunmamasıdır. Aksi taktirde aracı da anlaşmazlığa taraf olurdu. Bunu söylerken aracıların ilgisiz olduklarını, ya da kriz sahasına girerken kendilerinin hiçbir çıkarına hizmet vermediklerini kastetmiyorum. Örneğin devletler, üçüncü taraf krizlerine çoğu kez, kendi güvenlik ya da ekonomik çıkarlarını garantilemek, etki alanlarını sürdürmek ya da artırmak için ya da bir ittifakın birarada kalabilmesine yardımcı olmak için aracı olarak girerler. ...Aracılık için hareket noktaları çok farklıdır. Aracılık eylemi doğal görülmemelidir. Motivasyon hem bireysel (diğerkamlık, benliği zenginleştirici, malzeme kazanımı gibi) hem kurumsal düzlemde (BM'in rolü, bir devletin prestiji gibi) aranabilir. Her halükarda aracının, rolü üstlenmesiyle birlikte ya süreç(statü yükselişi) ya da sonuçlar itibarıyla (güvenlik çıkarlarının giderilmesi) belli bir avantajı olur.

Aracılık edilen sosyal durumların bütününe ele aldığımızda aracının kimliğinin, taraflar ve konu bütününe göre değişebileceği hemen görülür. Christopher Moore (1996) üç aracı tiplemesi çizerek bu dağılımı iyi bir şekilde gösteriyor. Sosyal ağ aracıları, anlaşmazlık taraflarına çeşitli ve sürekli bağlantılarla ilintilidirler. Bu genelde, belli yükümlülükleri yerine getirmek ve uyumlu ilişkileri sürdürmek durumunda oldukları anlamına gelir. Bunun örnekleri toplumun ileri gelenleri, dini çevreler, iş arkadaşları ve arkadaş çevresi diye gösterilebilir.

Otoriter aracı, taraflarla resmi bir ilişkiye ve üzerlerinde belli bir güce sahiptir ama, bunu sonucu belirlemek için kullanmaz. Örnekleri, firma yöneticileri, kurumsal süpervizörler, ajans temsilcileri ve uluslararası topluluğun güçlü devletlerinin temsilcileri diye sıralanabilir. Bağımsız aracılar, iş yönetimi aracıları, aile aracıları ve karmaşık çevre anlaşmazlıklarındaki üçüncü taraflar gibi anlaşmazlık taraflarına profesyonel ve nesnel danışmanlık hizmetleri veren klasik aracı alanında bulunabilir. Bütün bu aracıların bazı gerekli ana sıfatların ve yetkilerin yanısıra, hareket ettikleri alana özel uzmanlığa da sahip olmaları gerekmektedir.

Genelde, aracılık sürecine giren tarafların özel motivasyonlarının krizi çözmek istemeleri ve kendi tek taraflı ya da ikili çabalarının sonuç vermemesiyle karamsarlığa hatta çaresizliğe düşmüş olmaları umulur. Gözlemciler ise görüşmelerde her zaman böyle yapıcı motifler bulamazlar. Çünkü taraflar aracılık görüşmelerine bir dizi başka sebeplerden ötürü girerler. Çoğu kez, güçlü bir aracının davetini reddetmek zordur; reddetmek, inandırıcılık kaybına yol açabilir ya da imaj zedeleyici olabilir. Taraflar bu durumda zaman kazanmak ve alternatif stratejiler geliştirmeye yönelik yeni kapasite oluşturmak için aracılık sürecini kabul ederler, ya da aracılık sürecini, uzlaşmaya gitme ya da ortak problem çözümü gibi amaçları olmadan kendi tek taraflı çıkarlarını gözetmek amacıyla (kötüye) kullanırlar. Durum böyle olunca aracının ilk görevi, tarafların motiflerini öğrenmek ve ortak görüşbirliği sağlama istemlerinin samimiyetini ölçmek olacaktır.

II.3 Nitelikler ve Yetkinlik

Kimlikle yakından bağlantılı bir önemli nitelik, aracının bağımsızlığıdır. Bu özellik, aracılık süreci boyunca aracının taraflara sunduğu tavırdan anlaşılmalıdır. Üçüncü tarafların tarafsız ya da taraflı oluşu konusu aşağıda daha yakından incelenecektir. Burada, aracının belli bir tarafsızlık sunmasının hemen hemen her zaman beklenildiğini yazmakla yetineceğim. Yani, kendisinden taraflardan birini diğerine tercih etmemesi ve birlikte oluşturulacak sonuca nesnel bir yaklaşımda olması beklenilmektedir. Aracının kimliği tarafların güven duymasını sağlamalıdır. Gerçekten de çoğu kez, aracılık yapan üçüncü taraf, birbirlerine ancak kuşku besleyen karşıtların tek güven kaynağıdır.

Bu şekilde temel niteliklerin ötesinde üçüncü tarafların, rollerinin hakkını tam olarak verebilmeleri için gerekli bilgi ve yeteneğe sahip olmaları önemlidir. Aracılık durumunda bu, tarafları kapsamlı olarak tanımak, birbirlerini ayıran önemli noktaları, görüşme sürecinin kendisini ve içinde bulunduğu geniş çerçeveyi bilmek anlamına gelmektedir. Sonuç olarak aracılık yetkinliği her şeyden önce görüşme sürecini mümkün kılacak kapasiteyi sunmaya bağlıdır. Bunun gerektirdiği özel davranış biçimleri ya da taktikleri çok geniş kapsamlı olduğu gibi genelde karşılıklı anlaşma konusu değildir. Öneriler, anlayışla dinleme yetisinden bilginin yönlendirilmesine, hızlı metin hazırlamaya kadar, hatta esprili olmaya kadar değişiyor. ...

İletişim ve ifade yetisi klasik, tarafsız ve temelde diğerkamcı bir aracılık yaklaşımı iken, yönlendirme olgusu aracının tarafsızlığı ve gücü üzerine sorulara neden olabilir. Bu noktalara aşağıda daha geniş bir şekilde değinilecek. Genelde aracı, tarafların görüşme sürecini sürdürebilmelerine yardımcı olması için gerekli bütün yetilere sahip olmalıdır. Bunlar, ilk teması kurma, ön görüşmeler yürütme, konuları belirleme, çıkar tesbiti, alternatifler geliştirme, yapılan tercih ve verilen ödümlerin takası, alternatiflerin adapte edilmesi, tarafların anlaşma doğrultusunda ikna edilmesi ve sonuçta uygulamanın ayrıntılarını çıkarmaya kadar varmaktadır.

II.4 Etkinlik Kazanmak

Aracılık, uluslararası düzlemde yüzyıllarca diplomasinin standart uygulamaları arasında olmasına rağmen etkinliği ancak son zamanlarda bilimsel araştırma konusu olmuştur. Aracılığın geleneksel biçimleri iç konularda uzun zamandır vardı. Araştırmaların çoğu ise anlaşmazlıkları yatıştırmak için varolan yasal uygulamaların yanısıra gelişen yeni aracılık biçimlerine eğildiler. Bu değişik anlaşmazlık çözüm biçimlerini, özellikle bunun mevcut mahkeme davalarından üstün belli nitelikleri olduğu iddiasını değerlendirme yönünde topluca çaba gösterildi

Aracılığın etkinliğinin ölçülmesi için suçlu-mağdur tanzimi, boşanma aracılığı, yerel mahkeme davaları, komşu kavgaları, evsahibi-kiracı sorunları ve çevre ve kamu işleri gibi geniş bir alana yayılan aracılık durumlarında kapsamlı gösterge taramasına gidildi. Sonuçlar bağlamında sağlanan düzenleme oranı çok açık bir gösterge iken, anlaşmalara uyma oranı ve kavga taraflarının düzenlemeden duydukları tatmin de önemli ipuçları olmaktadır. Ayrıca, aracılıkta sık sık, yargı sonucu elde edilenden daha yüksek bir uzlaşma ve eşit kaynak paylaşımı eşitliği iddia edildiğinden, nasıl bir anlaşmaya gidildiği konusu da kesinlikle önemli bir sorudur.

Anlaşmaların ne kadar bütünleştirici bir yapısı olduğuna da bakmak önemlidir diyebiliriz. Yani "win-lose" ya da "lose-lose" sonuçlarındansa ne kadar "win-win" sonucuna ulaşılmış olduğu sorusu. Kressel ve Pruitt yalnızca aracılığın etkinliğini değil, efektif olup olmadığının da tesbit edilmesi gerektiğini savunuyorlar. Bu kıstası, düzenleme sürecinin hızı, söz konusu süreçlerin maliyeti, masraflı mahkeme davalarına gidilmemiş olmasından ve diğer yasal hizmetlerin masraflarından kaçınılarak edinilen birikim gibi göstergelerle ölçebiliyoruz. Aracılığın genel etkinliğini değerlendirmek için son olarak da anlaşmazlık

sonrası havaya ve kavgalı tarafların uzun vadede nasıl bir ilişki sürdürdükleri noktasına işaret ediyorlar. Üçüncü taraf müdahalesi bağlamında aracılığın etkinliğinin genel yorumunu aşağıdaki bölümde bulacaksınız.

III. Üçüncü Taraf Müdahalesinin Biçimleri

III.1 Yöntem Dağılımı

Aracılık, üçüncü taraf müdahalesinin en yaygın şekli olabilir, ama kuramda ve uygulamada genelde bir çok başka yöntem daha yaygındır. Üçüncü taraf literatüründe bir çok kavram kullanılır: Barışma, bulgu tesbiti, iyi ofisler, yaşlılar arası aracılık, tahkim, kararlaştırma, ortam sağlama, aracılık-tahkim, tavır diyalogu ve konsensüs sağlama. Üçüncü tarafların bir çok düzlemde ve toplum içi ve toplumlararası olmak üzere bir çok farklı alanda hareket etmeleri ayrıca karmaşıklığa ve karışıklığa neden oluyor. Bu rollerden bazıları resmi kimlikleriyle müdahalede bulunanları kapsarken, diğerleri daha farklı, resmi olmayan tarzda gerçekleşiyor. Bazı müdahaleler karar vermenin en üst düzeylerinde (makro) gelişirken, diğerleri toplumun orta düzeyinden (meso) gelen etkiye bağımlı oluyor ve yine diğerleri yerel ya da taban düzeyinde (mikro) çalışıyorlar. Küresel bağlamda üçüncü taraf etkinlikleri çok yönlü diplomasi tasarımının daha geniş tutulan çerçevesinde ele alınabilir. ...

Biz barışçıl müdahalelerin, daha çok uluslararası çerçeveye yönelik ama bütün diğer bağlamlarda da uygun olan altılı bir tipolojisini öneriyoruz:

- 1. Barışma.** Güven duyulan üçüncü taraf, karşıtlar arasında konuları belirlemek, gerginliği azaltmak ve dolaysız iletişimi destekleme amaçlı, genelde görüşme şeklinde gerçekleşen, resmi olmayan bir bağlantı sunar.
- 2. Danışma.** Üçüncü taraf, yaratıcı problem çözümü için iletişim ve analiz yoluyla ortam sağlamaya çalışır. Bunu yaparken, insani ilişkiler yetisinden ve kriz nedenleri ve dinamizmi üzerine olan sosyal ve bilimsel bilgisinden faydalanır.
- 3. Öz Aracılık.** Üçüncü taraf, görüşmelerde gerekçelendirme, ikna, etkin bilgi denetimi ve seçenek önerme yoluyla ilerleyerek öz noktalarda bir düzenleme sağlamaya çalışır.
- 4. İktidar Aracılığı.** Öz aracılık yöntemleri kullanılır ama, onun ötesinde aracının ödüllendirme sözü ya da cezalandırma tehdidi şeklinde ağırlığını koyması ya da zorlayıcı davranmasıdır. Üçüncü tarafın anlaşma denetlemecisi ve garantörü olarak görev yapmasını da içerebilir.
- 5. Tahkim.** Üçüncü taraf, karşıt görüşlerin bakış açısını dikkate alarak bağlayıcı bir karar verir ve adil ve haklı görülen bir düzenleme getirir.
- 6. Barış sağlamak.** Üçüncü Taraf, bir ateşkesi ya da karşıtlar arası bir anlaşmayı denetleme amacıyla askeri personel sağlar ve seçimler gibi siyasi karar verme süreçlerini yönetmeye yardımcı olabilecek sivil personelin de desteğiyle normale dönüşü sağlayacak hümaniter önlemler de alabilir.

III.2 Müdahalede Zincirleme Yaklaşımı

Üçüncü Taraf yöntemlerinin farklı birleşimlerde ve sıralama biçiminde kullanılabileceği gerçeği, Loreleigh Keashly ve benim bunların, somut kriz durumunda kilit noktalara en iyi nasıl uygulanabileceği sorusunu yöneltmemize yol açtı. İşe krizlerin, nesnel çıkarların (örneğin toprak sahası gibi ender özkaynaklar için rekabet) ve öznel öğelerin (algılama, tutum, hedef değerlendirme gibi)karışımından oluştuğunu kabul ederek koyulduk. Krizlerin tırmanışa geçmesiyle ya da yoğunlaşmasıyla birlikte öznel noktaların rolünün genelde arttığının bilincindeydik. Gerçekten yıkıcı bir krize taraf olan bireyler ya da gruplar sonunda iki farklı gerçeklik görmeye ve birbirlerini son derece olumsuz şekilde betimlemeye başlar. Kendi öz değerlendirmeleri ise hiç kuşkusuz olumlu olmaktadır.

Bu faktörler elbette araçlar gibi üçüncü tarafların, kesişen çıkarları yönetmelerini çok daha zorlaştırıyor ve tarafları bir düzenlemeye gitmeye doğru yönlendirme işini engelliyorlar. Yardımcı olma amacıyla, bu alanda özellikle Friedrich Glasl (1982) ve Hugo Prein (1984)'in önceden yapmış oldukları örgütleme düzlemindeki çalışmalarından esinlenerek üçüncü taraf müdahalesinin bir zincirleme modelini geliştirdik. Modelimiz, geliştirilen ilk ve hakim üçüncü taraf müdahalesine, kriz tırmanışına kadar eşlik etmeyi öneriyor. Yani nesnel ve öznel faktörlerin duruma özel karışımına kadar. (Fisher ve Keashly 1991; Keashly ve Fisher 1996). Tahminimiz, doğru düzenlendiği taktirde, ana müdahalelerin başta etkin olacakları, daha sonra bunu, tarafların durumu kendilerinin ele alabileceği noktaya gelinene kadar kriz yatışmasını sağlayıcı müdahalelerin takip edeceğinden hareket ettik.

İlkönce kriz tırmanışında kriz yoğunlaştıkça, taraflar daha güçlü ve ağır önlemlere başvurdukları ve kazanmayla kaybetme arasındaki fark büyüdükçe önemli oldukları ortaya çıkan nesnel ve öznel öğelerin bir çoğunu içeren bir örnek model geliştirdik. Diğer kuramcıların çalışmalarını temel alarak dört aşamalı bir gerilim tırmanış modeli hazırladık: 1) tartışma 2) kutuplaşma 3) ayrışma ve 4) yıkım.

Tartışmanın ilk aşamasında tarafların birbirleriyle ilişkileri genelde saygılı geliyor ve nesnel çıkarlarında ortak kazanımlar doğrultusunda ortak kuşkuları bulunuyor. Aynı zamanda görüşmelere girmekten çekiniyorlar. Böylece üçüncü tarafın barışmaya yönelik müdahalesi uygun oluyor. Bu tür müdahale küçük, algılamaya dayalı ve duygusal konularda etkin olabiliyor ve tarafları farklı görüşleriyle ilgili görüşmelere itebiliyor.

İkinci aşamada, kutuplaşma, yani ilişki kötüye gittiği, olumsuz algılamalar (basmakalıp görüşler) ve olumsuz duygular (düşmanlık hisleri) olduğu zaman danışma baş müdahale biçimi olarak görülüyor. Bu şekilde bir müdahale yanlış algılamaları ve yanlış anlamaları açıklığa kavuşturmaya ve duygusal olumsuzluğu çözmeye yardımcı oluyorsa, taraflara, anlaşma sağlamak amacıyla öz aracılık sürecine girmeleri önerilebilir.

Üçüncü aşamada ayrışma, yani yüksek derecede güvensizlik, büyük saygı kaybı, dolaysız iletişimin sınırlı, tehditlerin ve "kötüye karşı iyi" imajlarının yoğun kullanımının arttığı, öznel öğelerin hakim olduğu dönem. Bu aşamada model, (mümkünse) tahkim ya da iktidar aracılığı şeklinde tarafların düşmanca yaklaşımlarını kontrol etme ve bunun ilişki üzerine olan olumsuz etkisini azaltma amacıyla daha sert bir ilacı öneriyor. Elbette sürecin bu aşamasında geçici bir düzenlemeye ya da ateşkese gidilmesinin, en fazla danışma yöntemine başvurarak ilişki üzerine ciddi bir çalışma başlatılabilmesi için olanak tanıma açısından faydası olabileceği açıkça ortadadır. Gerçekten de ilerleme kaydedilirse, düzenleme sürecini genişletme ve bitirme amacıyla taraflara öz aracılık yöntemi önerilerek.

Dördüncü aşamada yıkım, üçüncü tarafı en çok zora koşan dönemdir. Çünkü kavgalı taraflar birbirlerini temelde "insanlık dışı" ve durumlarını umutsuz olarak görürler. Öyleki, eğer kazanamayacaklarsa diğerinden daha az kaybetmeyi amaçlarlar. Bu aşamada taraflar çoğu zaman bizzat hayatta kalma mücadelesi verdiklerini düşünürler. Bu, işini kaybetme, cinayete kadar varan fiziksel suistimal, hatta

soykırım durumunda olduğu gibi, bir grup kimliğini yoketme çabası bile olabilir. Modelimiz bu durumda, tarafları ayırma ve başka yöntemlerin işleyebilmesi için olanak sağlayabilme amacıyla bir şekilde barış sağlanmasını öngörüyor. Tekrarlıyoruz: Düşmanca yaklaşım ve şiddetin ilk aşamada kontrol edilmesi için bir çeşit tahkim ya da aracılık iyi olabilir ama bu, yeterli olmayacaktır. Şimdi tarafların, geçmiş eylemlerinden dolayı pişmanlıkla dolu tırmanış merdiveninden aşağı inmeleri için danışma yönteminin daha derine inen yoğun ve kapsamlı bir kriz analizi biçimi gerekli olabilir. İşte danışma sürecinin barışmaya yöreklendirmesi ve tarafların, anlaşmazlığın bu noktasına nasıl vardıklarına dair ortak bir tablo çizmelerine yardımcı olması gereken nokta burasıdır.

Zincirleme modeli, tarafların etki alanlarını artırıcı eylemlerine koşut olarak üçüncü tarafa, müdahale gücünü ve bunun çeşitlerini artırabilme yöntemlerinin sağlanmasını öneriyor. Tarafların krize daha büyük yatırımda bulunmaları, daha fazla bağlanmaları ve daha taktik davranmaları, kendilerinin krize olan yaklaşımlarını temelden sorgulamalarının sağlanması için üçüncü taraf müdahalesinde daha sert ve daha geniş kapsamlı etkili olma biçimleri gerektirebilir.

Farklı güç tipleri farklı müdahale biçimleri gerektirir. Bunların, etkinlikleri ve etik açıdan onaylanıp onaylanamayacaklarının da irdelenmesi gerekmektedir. Barışma, danışma ve öz aracılık süreç ve sonuç üzerinde daha az denetim sağlamaya eğilimlidirler. Daha çok, paylaşılan profesyonellik ve uzmanlık gücüne güvenirlir("power with"). Tahkim, iktidar aracılığı ve barış sağlama, süreç ve sonuç üzerinde daha yüksek denetim uygular ve duruma daha çok yetki (rol), ödüllendirme ve zorlama gücü katar("power over"). Bu farklı yöntemlerin bu şekilde harmanlanması ve ilintilenmesi etik ve ahlaki bir dizi çağrışıma yol açarak dikkatli ve sürekli bir incelemeyi gerekli kılmaktadır.

Zincirleme yöntemi üçüncü tarafları her zaman, uygulanmasını önerdikleri yaklaşımı dikkatlice gözden geçirmeye ve yöntemlerinin o zamanda, o noktada en uygun ve kullanışlı tercih olduğuna karar vermeden önce krizin ayrıntılı bir analizini yapmaya zorlar. Amacımız burada, farklı yöntemlerin aynı zamanda uygulanmasının kurallarını çizmek değil; ki bu, süreç içerisinde faydalı bir rol oynayabilecektir (aracılık sırasında paralel danışma örneğinde olduğu gibi). Bundan ziyade, daha geleneksel davranan müdahalecileri, yöntemlerinin karşılıklı etkileşimden bağımsız olarak özneliğin ve karmaşıklığın yüksek gerilimli ve yıkıcı kriz durumlarının özel taleplerine gerçekten yanıt verip vermediğini sorgulamaya davet etmek istiyoruz. Danışmacı yaklaşımda bulunan bir analiz, tarafların bu şekilde bir karşılıklı etkileşime hazır olduklarını varsayarak bir dizi müdahaleyi başlatmak için çoğu kez en iyi yol olabilir. Önümüzdeki örnekler, tarafların çoğu zaman, görüşmeye hazır olana kadar resmi olmayan, düşük riskli tartışmalara girmek istediklerini gösteriyor.

Resmi yaklaşımlar tipik olarak siyasi, askeri ve dini alanların en üst yönetim düzleminde ve yüksek derecede kamuoyuna mal olarak gerçekleşir. Bu etkinlikler genelde yüksek derecede kamuya mal olmuş, arkasında bir hükümetin ya da uluslararası bir örgütün bulunduğu bir şahsiyetin yönetiminde yapılan görüşmeleri kapsar.

Bu aşamada üçüncü taraf müdahaleleri en tipik olarak, zincirleme modelinde tesbit edildiği gibi, barıştırmaya, öz ve iktidar aracılığı, tahkim ve barış sağlayıcı olacaktır. Bu yaklaşımlar genelde, daha yeni ve resmi aktörlerin yenilikçi, "resmi olmayan" diyalog ya da yuvarlak masa gibi süreçlere katılmasıyla gerçekleşen çalışmalarda "Track I buçuk" kavramının yerleşmeye başlamasına rağmen, "Track I Diplomasisi" başlığı altında ele alınırlar.

Orta seviyeli yönetim düzleminde, çok farklı alandan insanlar kriz sürecinde etkin ve müdahaleci rol oynayabilir. Bunlar; akademisyenler, aydınlar, yazarlar ve gazeteciler, etnik ve dini liderler ya da sivil toplum örgütü liderleri olabilirler. Bu bireyler ve kurumlarının resmi bir gücü olmamasına rağmen gücün daha yumuşak biçimlerinin kullanımı itibarıyla etkinler ve en üst yönetim düzlemi ve geniş anlamda toplum arasında önemli bağ oluştururlar. Bu seviyeye uygun yaklaşımlar problem çözücü çalışma

grupları (interactive conflict resolution), kriz çözümüleme çalışmaları ve barış ile barıştırmayla ilgili birimleri kapsamaktadırlar. Zincirleme modelinin dilinde ifade edersek, orta seviye düzlemindeki liderler arasında diyalog ve kriz analizi şeklinde barıştırmaya, öz aracılık ve üçüncü taraf danışma biçimlerini kullanarak bu seviyede çok iş görülebilir.

Toplumun taban seviyesinde yerel liderler, toplumu geliştirmede, kamu hizmetinde yerel memur, sığınmacı kamplarında görevli ve sivil toplum örgütlerinde idareci olarak çalışıyorlar. Bu insanlar toplumun, kriz dinamizmi tarafından doğrudan etkilenen kesimleriyle ilişkiler ve onları temsil ediyorlar. Gündemleri genelde güncel gelişmelere göre belirleniyor. Öncelikle hayatta kalmanın ve yaşam kalitesinin pratikteki sorunlarıyla uğraşıyorlar. Bu düzlemde uygun yaklaşımlar liderleri ve diğerlerini sonuçları daha üst seviyelere de çıkabilecek barış sağlama etkinliklerinde kullanıyorlar. Yerel barış komisyonları, önyargı azaltıcı programları, kriz çözümüleme çalışmaları ve travma hafifletici psikososyal çalışmalar bu alanda faydalı etkinliklerdir.

Zincirleme modeline göre üçüncü taraf danışması biçimleri kavgalı taraflardan olan bireyler de sürece dahil olabilirler. Ortak projeleri destekleyen kalkınma yardımı ve bununla bağlantılı insani yardımlar barışı aşağıdan yukarı sağlamlaştırmayı destekleyebilir. Yani aracılık için bir çok alan var. Barışı sağlayanlar, yardım görevlileri ve diğerleri, bu sürecin başarılı olması için ortaya çıkan bir çok yerel ve bölgesel anlaşmazlığı çözmeye çalışıyorlar. Bu demektir ki, çoğu örgütlü toplumda varolan ve toplumsal krizlere yansıyan hiyerarşik gerçeğe üçüncü taraf müdahalelerini bağdaştırmak için gerek kuramsal olarak, gerek uygulamada bir çok olanak bulunmaktadır.

Zincirleme düşünme tarzı bizi aynı zamanda üçüncü taraf etkinliklerini barış ve kriz dönüşümünün geniş bağlamında ele almaya zorluyor. Barışma, aracılık (öz ya da iktidar) ve tahkim normalde barış sağlama alanına girer. Bunlar, üçüncü tarafın tartışmaya koyduğu kişisel haklılığı (legitimacy) ve gücüne göre değişebiliyorlar. Ama yöntemlerin hepsi öncelikle ana anlaşmazlık noktalarında siyasi bir düzenlemeye varmayı amaçlamaktadır.

Diğer taraftan danışma, barış sağlama bağlamı içersinde ele alınırsa en iyi şekilde değerlendirilebilir. Barış sağlama aslında toplumun, farklı gruplar arasında açıkca şiddete neden olan yapısal eşitsizliklerini azaltma ya da ortadan kaldırma gibi siyasi ve ekonomik değişikliği amaçlıyor. Son zamanlarda barış sağlama konusuna, karşıtlar arasında anlaşma, güven ve işbirliği doğrultusunda birlikte çalışmaya hazır bir ilişkiyi kurmak ya da yeniden kurmak için bir dizi eylemin başlatılabileceği şeklinde sosyal bir boyut da eklendi. Çünkü eşitlik, saygı ve adalete dayalı ilişkileri kurmak için barış sağlama sürecinin hem yapısal hem de sosyal yönü önemlidir.

Üçüncü tarafa danışılma yöntemi barış sağlamada kullanılan interaktif kriz çözümüleme sürecinin daha yaygın bir yöntemi haline getirilebilir. Bu yöntem, temel gereksinimlere hitap eder ve barış ile adaleti kurabilmek için karşıtlar arasında kriz analizinde işbirliğini ve ortak problem çözümünü destekleyen yüz yüze etkinlikleri de kapsar (Fisher 1997). Böylesi genişletilmiş müdahale biçimi bir çok şekil alabilir: Genişletilmiş biçimi: Karşıtlar arasında diyalog ortamının sağlanması, kriz çözümüleme yetisinin geliştirilmesi doğrultusunda ortak çalışmalar ve tarafların söz sahipleri ve diğer temsilcileri için kriz analiz çalışma grupları, bunun bir kaç örneğidir.

İnteraktif kriz çözümülemesi en iyi şekilde, danışmayı ve insanlararası yoğun diğer etkileşimi desteklemek için gerekli bilgi ve yetiye sahip resmi olmayan üçüncü taraflarca gerçekleştirilir. İnteraktif kriz çözümülemesi aynı zamanda barış sağlamadaki resmi etkinlikleri yüksek derecede tamamlayıcı ve destekleyici olabilir. Öyle ki, barış süreci sadece bir düzenleme getirmekle kalmaz. Bu demektir ki, krizin yapısal noktalarını doğrudan ele almasalar bile bu tarz müdahaleler kriz dönüşümü doğrultusunda büyük destek sağlamaktadırlar ve tarafları kriz yönetiminin ötesine götürmektedirler. İnteraktif yöntemler özellikle karşıtlar arası barışma konusunda etkin olurlar. Böylece barış sağlamayla kazanılanlar, uygulamadaki eksikler ya da tekrarlayan intikam olaylarından ötürü yok olmazlar. Barış sağlamanın elde

ettikleri hem yapısal hem sosyal alanda olursa, uyumlu ve eşit ilişkilerin geleceği çok daha olumlu görülebilir.

IV. Üçüncü Taraf Müdahalesi'nde Önemli Noktalar

Başka halkların kriz durumlarına müdahale bir dizi siyasi ve pragmatik soruyla yüklüdür. Aşağıda, kriz müdahalesi bağlamında dışardan aktörlerin müdahalesinde belirebilecek altı soru ve sorunu bulacaksınız. Bu noktaların çoğu aracılık bağlamında ele alınmış olmalarına rağmen kesinlikle başka müdahale biçimlerinde de uygulanabilirler. Bunların ilk üçü daha çok siyasidir. Çünkü taraflar arasında ve taraflarla üçüncü taraf arasındaki ilişkileri ele alırken özellikle gücün kullanımı ve suistimalini irdelerler. Son üç nokta daha pragmatiktir. Bunlar, müdahalenin stratejileri, sonuçları ve profesyonel etik anlayışıyla ilgilidir.

IV.1 Kültür

Bir çok müdahale durumunda üçüncü taraf, sık sık kendileri de farklı kültürden (genelde baskı uygulayan ve ezilen diye ayrılabilir) olan taraflardan farklı (ve çoğunlukla hakim) bir kültürden gelir. İnsan ilişkilerinde kültür, davranış belirleyici gücü çoğu kez iyice yanlış anlaşılabilir ya da küçümsenen bir itici güçtür. Her kültürün genel olarak hayata uygun görüşleri, inançları, uygulamaları ve kurumları olduğu gibi her birinin kriz için önemli görülen belli temelleri vardır. ...Her toplumda bir "kriz kültürü" ("culture of conflict") bulunur. Karşıt gruplar arasında kültürel olarak farklı kriz anlayışı bulunuyorsa bu farklar, kriz nedenlerini ya da kriz tırmanışını araştırmak açısından ayrı bir kaynak oluşturabilirler.

Onun için soru, üçüncü tarafların nasıl kültürler arası hassasiyet kazanabilecekleridir. Kendi kültürlerini nasıl tanırlar, girdikleri yeni kültürü anlar ve saygı duyar ve aynı zamanda taraflar arası olduğu gibi kendileri ve tarafların her birisiyle aralarındaki kültürel farkların etkisini doğru bir şekilde anlamayı nasıl öğrenebilirler? Sonucu nokta özellikle, üçüncü taraf hakim bir kültürden geliyor, ve taraflar daha az hakim hatta ezilen kültürlerden geliyorsa daha da büyük önem kazanır. Dünyadaki mevcut güç dengesizliği bir çok müdahalecinin hakim ve zengin Batı kültüründen (Kuzey) gelmesini, bir çok müdahaleninse Batı'da olmayan çevrelerde (Güney) gerçekleşmesini beraberinde getiriyor. Bunun bir sonucu, müdahalede bulunanlar, kendi kriz müdahale modellerini başka yer ve halklara aktarırken çok dikkatli olmaları gerektiğidir.

Kevin Avruch ve Peter Black (1993), başarılı bir müdahaleye ilk adımın krizin kültürel bir analizinden geçmesi gerektiğini söylüyorlar. Bunu yaparken, insanın kendi kültürel kimliğinin ötesine giderek krizin kendine özgü kültürel boyutlarını ve bunların krize ve olası çözüme nasıl yansıdığını irdelemeyi amaçlamasını öneriyorlar. Üçüncü tarafların genelde yaptıkları tarihi, siyasi, stratejik ve sosyal analize kültür analizinin de eklenmesi, daha zengin, kesin ve saygın bir çalışma temeli vaat ediyor.

IV.2 Güç Asimetrisi

Bütün üçüncü taraf müdahalelerinde güç dinamiklerine karşı hassas olmak, krizi anlama ve etkin olma açısından önemlidir. Soru, taraflar arasında ve üçüncü tarafla taraflardan biri ya da her ikisi arasındaki güç dengesizliğinin süreç ve sonuçları nasıl etkilediği sorusudur.

Genelde üçüncü taraf müdahalesinin etkin olabilmesi için önce güç dengesinin bir şekilde sağlanması gerekmektedir. Tarafların her biri diğeriyle ya şimdi ya da gelecekte ciddi bir şekilde karşılaşabilecek

durumda olmalıdır ki, yapıcı bir karşılıklı etkileşim gerçekleşebilsin. Ancak maalesef, hakim gruplar ya da bireyler, zorlama olmadan iktidardan vazgeçmeye pek gönüllü değillerdir. Daha çok, kurumsal denetim olmadığı zaman ellerindeki gücü suistimale yatkın oldukları bilinir.

Süreç dışı taraflar çoğu zaman daha zayıf tarafları savunma konusunda iyi bir rol oynarlar. Ve üçüncü taraflar aynı zamanda diyalog ortamı yaratarak ve anlaşma, güven ve saygı oluşturarak korumacı bir işlevi yerine getirirler. Çünkü kriz bu aşamadan sonra çatışma noktasına da gelse şiddet daha az olur. Güç dengesi belli bir seviyeye getiremezse, müdahale süreci kolaylıkla, daha güçlü tarafın kendi yararına kullandığı, temel noktaların ele alınmadığı bir aldatmacaya dönüşebilir. Belli çerçeveler içersinde üçüncü taraflar, sabit duruma yönelik güç dengesini sağlama yolunda çalışabilirler ve gerçekten de daha zayıf olan taraflara eğitim vererek ve önerilerde bulunarak kendilerinin daha etkin birer oyuncu olmalarını sağlayabilirler. Özet olarak, ortam sağlayıcı süreçlerde bile müdahalecilerin güç asimetrisinin müdahale hedeflerini ve eylemsel uygulamaların temelindeki kriz analizini nasıl etkilediğinin bilincinde olmaları gerekmektedir.

Burada, ödüllendirme ve cezalandırmanın iktidar aracılığı örneğinde olduğu gibi zorlamacı kullanımı sorusu ortaya çıkıyor. Uzatmalı ve tırmanışa geçen bazı kriz durumlarında iktidar aracılığı, süregelen düşmanca durumu yatıştırıcı ilk düzenlemeye gidilmesinde önemli olabilir. Ama, zorlamacı güç kullanımının kriz çözümü alanını yönlendirmesi gereken özerklik ve fikir özgürlüğü gibi değerlere kesinlikle aykırı olduğu da doğrudur. Bu nedenden ötürü kriz tarafları için değerli özkaynaklara yakın olan güç sahibi bireyler ya da kurumların kendi güçlerinin bilincinde olarak hassas davranmaları gerekmektedir. Müdahalede bulunanın üstün güç durumuna kültürel bağlamda duyarsızlık eklenirse, hakim yöntemlerin ya da emredilen çözümlerin ithali sözkonusu olur. Yönlendirici ya da ortam sağlayıcı üçüncü taraflar, müdahalelerini, varolan sosyal sistemler yapısında yer alan ve bunların ya korunmasına ya da dönüşümüne katkıda bulunma potansiyeli olan eylemler olarak kavramalıdır.

IV. 3 Üçüncü Taraf'ın Yanlılığı

Üçüncü tarafın yanlılığı noktasındaki görüşler, tarafsız olması, birini diğerine tercih etmemesi, çekimser olması ve sonuçları herhangi bir şekilde belirlememesi şeklinde ifade buluyor. Tarafsızlık, tarafların onayı için gerekli en önemli özelliklerden biri ve güven ilişkisinin sağlanabilmesi için bir ön koşul olarak görülüyor. Müdahalenin etkin olabilmesinin temeli olarak görülüyor.

Son zamanlarda araçların bir ya da diğer tarafa meyilli olmalarına rağmen kriz çözümlemesinde önemli bir rol oynayıp oynayacağı sorusu yöneltiliyor. Örneğin Saadia Touval ve William Zartman (1989) araçların motiflerinin iktidar politikaları bağlamında açıklanabildiğini ve hemen hemen her zaman araçların kendi çıkarlarının da bulunduğunu, dolayısıyla görüşülen konu ve sorulara karşı gerçekten ilgisiz kalmalarının çok ender olduğunu savunuyorlar.

Tarafların görüş açısından bakıldığında, desteklenebilecek bir sonuca varılması ve güçlü bir aracıyla ilişkinin sürekliliği aracının tarafsızlığından daha önemli olabilir. Daha mesafeli olan taraf, yanlı bir aracıyı özellikle yakın olduğu tarafı belli bir düzenleme doğrultusunda daha iyi etkileyebileceğini düşündüğü için tercih edebilir. Bu analiz daha çok uluslararası çerçevede geliştirildi. Müdahalenin diğer seviyelerinde ne derecede kullanılabilir olacağını henüz görmemiz gerekiyor. Yine de bu fikirler tarafsız aracı sorusuna daha bütünsel ve stratejik bir yön katıyor. Eğer siyasi gündemi ve ilgili çıkarları olan taraflı araçlar anlaşmazlıkta etkin olabiliyorlarsa, aracılık olanaklarının yelpazesi genişlemektedir. Yine de bu yaklaşım, aracılığın gönüllü, zorlayıcı olmayan ve kriz çözümü alanındaki değerler temeliyle örtüşen şekli için geçerli oluyor.

IV.4 Aracılıkta Zamanlama ve Olgunluk

Zamanlama bakımından, ikili ya da çok yönlü anlaşmazlıklarda müdahale ancak kriz durumunun bir süre devam etmesinden ve tırmanışa geçmesinden sonra gerçekleşir. Maalesef aracılık çabaları tipik olarak tarafların kendi çabalarının başarısız kalmasından ve zorlama ya da şiddete başvurulduktan sonra gerçekleşir ki, aracı bir çok kaybın yaşandığı ve pozisyonların ve tavırların sertleştiği bir durumla karşı karşıya kalır.

Müdahaleye en uygun zaman ne zaman olabilir? Bu soru, “olgunluk” tasarımını geliştirdi. Bu kavram, hem kriz şartlarını hem de en iyi müdahale zamanını kastediyor. ...Taraflar dışarıdan bir müdahaleyi ancak kendileri tükenerek çıkmaza saplandıktan ve çıkışı göremedikleri an göze alıyorlar. Ayrıca durumlarının ancak daha kötüye gideceğini düşünmeleri, özellikle yeni kaçındıkları ya da tehdidini hissettikleri bir felaketin söz konusu olması müdahaleye sıcak bakmalarına neden oluyor. Krizle ilgili bir basiretsizlik hissiyle diğer tarafın barışmacı bir yaklaşıma yanıt vereceği inancının el ele gitmesi gerekiyor. Taraflar, aracılığın görüşme sonucu bir çözüm üreterek krizden çıkış yolu sunacağına inanmalılar.

Aynı zamanda düşmanca girişimlerin bir noktadan sonra krizleri düğümlenmiş hale getirdiği görülüyor. Bu nedenden ötürü büyük bir acıyı ve felaketi beklemek (ahlaki açıdan da onaylanamayacağı gibi) ters tepki yaratabilir. Gerçekten de ... yıkıcı kriz durumlarında bir çok “olgun an” bulunur. Üçüncü taraflar, zamanlamayı bir tuzak olarak görmekten ve büyük bir acıyı ya da felaket tehdidini beklemektense krizin hangi aşamada olduğuna bakmadan olgunluğu yaratıcı yolları aramalıdır. Bu pozisyon, her ikisi de edilgenliktense herhangi bir ortam yaratıcı müdahalenin nerdeyse her zaman daha iyi olacağını savunan interaktif kriz çözümlene ve zincirleme modelleriyle örtüşmektedir.

IV.5 Üçüncü Taraf Müdahalesi'nde Etkinlik Derecesi

Üçüncü taraflar insan toplumunun farklı gelişme düzeylerinde beliren geniş çaplı krizlerde önemli bir rol oynayabilmelerine rağmen bunda her zaman başarılı olmadıkları ortadır. Etkin olma sorusu karmaşık bir soru olsa da üçüncü taraf müdahalesini değerlendirme çabaları, sözkonusu alanların çoğunda ve müdahale çeşitlerinin çoğu için yapıldı. Bu değerlendirmeler düzenleme oranlarından tarafların duyduğu memnuniyete, davranış ve ilişki değişimine, çözümün ne derecede adil olarak algılandığına ve anlaşmaya gösterilen uyuma kadar varan bir dizi göstergeyi ele alıyorlar.

Bu şekilde etkinlik değerlendirmeleri ilk önce müdahalenin değişik biçimlerinin farklı hedeflerini dikkate almak zorundadırlar. Örneğin üçüncü tarafa danışma, temel noktalara yönelik anlaşmalara varılabilesi için uygun değildir. Aracılık ise tam buna uygun olan ve bu temelde kullanılması gereken yöntemdir. Buna karşılık aracılık biçimlerinin çoğu, tarafların ilişkilerinde dönüşüme gitmek için tasarlanmamıştır. Danışma ise, tutum değişikliği ve ilişkilerin düzeltilmesi alanında çalışır ve böylece işbirliğini teşvik eden etkileşimi ve kriz dönüşümünü destekler. Bundan ötürü, müdahalenin belli bir şekilde beklenen sonuca göre bağlantılı olasılıkların tesbiti ve bunların etkinliğinin ölçülmesi çok önemlidir. Tarafların, krizin altında yatan tutumları değişmedi diye aracılık yöntemini ya da doğrudan anlaşmazlığın yatıştırılmasına yol açmadı diye danışma yöntemini eleştirmemeliyiz.

İç işlerinde aracılık, en azından Kuzey Amerika'da iyi bir başarı oranı göstermektedir. Düzenleme oranları genelde %50'nin üzerindedir. Aracılıktan duyulan genel memnuniyet ve anlaşmalara uyma oranı da toplam rakamlara bakıldığında ya da geleneksel yönetim yöntemleriyle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. Genelde aracılığın iyi işlediği düşünülüyor. Otoriter ve diğer mahkemede dava açma gibi seçeneklerle kıyaslandığında daya iyi kabul gördüğü ve maliyetinin daha düşük olduğu düşünülüyor.

Uluslararası çerçevede ise, aracılığın düzenleme sağlama açısından etkinliği çok daha karışık sonuçlar gösteriyor. Düzenlemeye gidilme oranları başarıyı ölçme birimine ve incelenen müdahale durumlarına göre %10'dan %50'ye kadar değişiyor. Etnopolitik bağlamda varolan uzatmalı iç savaşlardaki aracılık başarısı %10'la % 20 arasında kalarak maalesef çok düşük. Burada, kimlik krizlerinin bir göstergesi olan ve yaygın şiddet olaylarına dönüşerek tırmanışa geçen ve geldiği kördüğüm noktasında aracılık çabalarına en kapalı duruma geldiği görülüyor. ...

IV.6 Müdahalede Etik Değerler

Bireysel ve kurumsal müdahalede etik değerler sorusu hem siyasi bir soru hem de bir uygulama sorusudur. Temelinde moral ve etik ilkelerin uygulamada nasıl kurallara yansıdığını ve oradan çalışmanın etki alanında olanlara yönelik sağlanması gereken güvencelere dönüştüğünü içerir. Etik değerler sadece "yap!" ve "yapma!" lardan oluşmaz; her duruma hitap eden basit reçeteler yazmak mümkün değildir. Bundan ziyade, bireylerin ve kurumların kimliklerinin koparılmaz bir parçası olarak anlaşılması en doğrusu olur. Başkalarının hayatlarına müdahale edebileceklerini düşünenler, bunu özellikle kriz durumu gibi kritik durumlarda yaptıklarında, eylemlerinin moral ve etik sonuçlarının son derece bilincinde olmaları gerekmektedir. Aynı yasalar önünde olduğu gibi bilmemek özür nedeni olamaz.

Kriz müdahalesinin özellikle topluluklar düzeyinde profesyonel bir uygulama olarak görülmesi ve bu mesleği yapanlardan istenilenlerin aynısının şart koşulması çok önemlidir. (Fisher 1997). Bu, sözkonusu olan durumu kavramak için yeterli bilgi sahibi olmanın yanısıra (yıkıcı sosyal kriz), hangi yöntemin uygulandığı (aracılık, danışma vs.), kendini samimi olarak insanlığa adanmış olmak, kendini bilgi ve yetkinlik için sürekli yetiştirme ve hizmet verilenlerle olan ilişkileri yönetecek etik değerler için bir bütünlük ve standart anlayışına sahip olmanın hepsini içerir. İster tabanda, ister en üst siyasi düzeyde olsun, resmi ve formel olmayan bir şekilde hareket eden kriz müdahalecileri, bu fikirleri aynı devletler arası anlaşmazlıkların aracılığını yapan bir diplomat kadar ciddiye almak zorundadırlar.

Batı kültüründe günümüzde sözkonusu olan kriz çözümlemesinde çalışan bireylerin çoğu etik değerlere hassas olan profesyonel temele sahipler. Örneğin hukuk, sosyal danışmanlık ya da psikoloji alanından gelmektedirler. Komön düzeyinde resmi olmayan üçüncü taraflar da, genelde yazılı olarak ifade edilmemiş olmalarına rağmen rollerine eşlik eden etik ilkelerin bilincindedir. Saygınlığı kanıtlayan profesyonel bir damga olmadığı gibi etik tutum için de formel bir kod gerekmemektedir. Yine de, başkalarının işine karışanların yetkinliklerini kanıtlamaya hazır olmaları ve her zaman için müşterilerine büyük saygı duyarak onların iyiliği için çalışmaları gerekmektedir.

Otoriter üçüncü taraf rolleri çoğu kez muhatap olan birey ya da gruplardan daha çok, müdahalede bulunan kuruma hizmet eden ve etik olmayan bir tutuma temel oluşturdukları. Kriz tarafı olanların hepsinin, dışarıdan yardım istedikleri an en hassas anlarının olduğunun ve klasik "Satın alanın bileceği iş" yaklaşımının bu durumda doğru olmadığı bilincinde olmalıyız. Asgari etik ilke olarak "zarar vermeme" de kriz müdahalesi uygulamasında maalesef yetersiz kalır ve etik temel olamaz.

Batılı, profesyonel bir temelden etik konusunu irdelediğimizde, kriz çözümcülerinin başvuracağı bir çok kaynak bulunmaktadır. Neredeyse tüm hizmete yönelik meslekler, danışma da dahil olmak üzere, üyelerine pratikte yardımcı olması için belli etik değerler geliştirdiler. Bunlar normalinde etik davranışın sabit genel ilkelerine (örneğin, dürüstlük, adil davranma ve başkalarına saygıyla yaklaşma) dayalıdırlar ve uygulamada etik çelişkinin özgün öğelerine aktarımları gerekmektedir.

Son zamanlarda kriz çözümleme alanında kendine has bu uygulama alanında belli ahlak ilkelerinin yazılı hale getirilmesine ilgi duyulmaya başlandı. Örneğin ABD'nde bulunan "Society of Professionals in

Dispute Resolution” (Anlaşmazlık Çözümündeki Profesyoneller Topluluğu) anlaşmazlıklara müdahalede bulunan çekimser taraflar için geçerli bir ahlaki standart listesi belirledi. Uluslararası çerçevede kriz dönüşüm çalışmaları yürüten sivil toplum örgütlerinden bazıları kriz durumlarındaki müdahaleleri için, ki bunlar genelde başka toplumsal ve kültürel bağlamda gerçekleşiyorlar, belirleyici ilkeler ve davranış kuralları geliştirdiler. Örneğin International Alert kuruluşu geniş kapsamlı, özellikle insan hakları, tarafsızlık ve diğerleriyle ortak çalışma konularında hazırlanan kurallar eşliğinde temel ahlaki ilkeleri içeren bir davranış rehberi geliştirdi.

Bu güzel gelişmeler, dalın kendi içersinde, özellikle hakim Batı ve Kuzey anlayışının uygulamasından hareket ederek kriz çözümleme çalışmasının gerçek tabiatı üzerine değerli bir tartışma başlattı. Bir çok önemli noktanın yanısıra özellikle müdahalede kimin çıkarlarına hizmet edildiği, kültürel ve cinsiyet bağlamında hassasiyet gereksinimi, uygulamada yetkinlik standartları ve kültürel bağlamın bilincinde olan davranış kurallarının genişletilmesi gibi konular ele alındı. Bu faydalı tartışmalar müdahalede bulunanları olduğu gibi alıcıları da içine alarak kriz çözümleme alanını, yıkıcı krizlerden ötürü hayatları mahvolanlara hizmet etmeye doğru geliştirebilirler. Nihayet kriz çözümleme kısa ve uzun vadede kriz dönüşümü çalışmasını ele alır, yalnızca kriz yönetimini değil. Bütün toplumlar, farklı olan grupların uyumlu ve eşitlik içersinde barışçıl bir ortaklık yürütmelerini sağlayan kuram ve uygulamadan faydalanabilirler.

V. Sonuç

Üçüncü taraf müdahalesi yöntemleri kriz çözümleme alanında büyük ilgi toplamalarına rağmen bu alanda halen kuram ve uygulamada geliştirilmeye hazır önemli potansiyel bulunmaktadır. Müdahalenin değişik biçimlerini ve özellikle gruplar arası seviyede varolan yıkıcı krizlere yönelik fevkalade yüksek etkinliklerini daha iyi anlamak çok önemlidir. Ancak o zaman, sözkonusu krizin belli özelliklerine yönelik belli müdahaleleri uygulayabilirsiniz. Bunu yaparken müdahalenin etkinliğini, yöntemlerin tamamlayıcı anlamda arka arkaya ya da birlikte uygulanmasıyla artırabilirsiniz.

Bunu yaparken, farklı yöntemlerin her birinin daha çok barış sağlamaya ve kriz dönüşümüne mi, ya da barış sağlamaya ve kriz yönetimine mi yönelik olduklarının değerlendirmesini yapmak gerekmektedir. Uygulamayı destekleme amacıyla genel olarak geçerli bir kuramın sağlanması gerçekten de önemliyken, her uygulama alanının (örneğin iş yönetimi, ticari, uluslararası, suçlu-mazlum dengesi) anlayış ve pratik için kendine özgü kuramsal temele gereksinimi olduğunun da bilincinde olmalıyız. Temel hareket noktamız her zaman için, etkin bir üçüncü taraf müdahalesinin, toplumlar arası ve toplum içinde bireyler ve gruplara daha yüksek derecede uyum ve eşitlik sağlamayı amaçlayan sosyal değişimin önemli bir parçası olmayı amaçlaması şeklinde olmalıdır.